

Karel Lodewijk Ledeganck (1805-1847)

MARCEL DE SMEDT

Dit jaar, honderdvijftig jaar geleden, overleed op eenenveertig-jarige leeftijd Karel Lodewijk Ledeganck (1847). In dit herdenkingsjaar staan we even stil bij het leven en het werk van de Vlaamse dichter.

Ledeganck was een van die vele Vlaamse letterkundigen uit de negentiende eeuw die op velerlei gebied bedrijvig waren. Zij verwierven bekendheid met hun literair werk en speelden daarnaast een belangrijke rol in de Vlaamse ontvoogdingsstrijd. Derhalve moeten zij op hun algemeen cultuurhistorisch belang worden beoordeeld. Vanuit een laat-twintigste-eeuws literair-esthetisch standpunt valt het letterkundig werk van de meesten onder hen matig uit. Het werk van Ledeganck maakt daarop echter een uitzondering en zijn beste poëtische stukken zijn ook vandaag nog te genieten.

Ledeganck werd op 9 november 1805 in Eeklo geboren als zoon van een onderwijzer.¹ Al omtrent zijn veertiende werd hij klerk op het stadhuis in Eeklo. In 1819 schreef hij zijn eerste (bewaarde) gedicht over de benoeming van Jos D'Huyvetter tot burgemeester van Eeklo.²

Volwassen geworden werd Ledeganck herhaaldelijk bekroond in dichtwedstrijden; op 15 juli 1827 behaalde hij de gouden ereprijs van de Maetschappy van Rhetorica te Deinze met het gedicht *“Heil en onheil der tooneel oefening”*; op 17 juni 1828 kreeg hij de eerste prijs bij de Maetschappy van Rhetorica in Brugge met zijn *“Lof der schilderkunst”* en in Tielt kaapte hij op 31 mei 1830 de gouden ereprijs van de Maetschappy van Rhetorica weg met het gedicht *“De linnenmakery, Vlaenderens welvaren”*. Maar de grootste impact had allicht de eerste prijs die hij verwierf in de nationale wedstrijd voor poëzie uitgeschreven bij ministerieel besluit van 21 juni 1834, ter herdenking van de onafhankelijkheid. Tot de jury behoorde Jan

1. In 1996 verscheen: *Karel Lodewijk Ledeganck, leven en werk*, ingeleid door Marc Van Hulle, Eeklo, 1996.

2. Het gedicht berust in de handschriftenafdeling van de Gentse universiteitsbibliotheek (verder afgekort als UB Gent) in de papieren-Ledeganck onder nummer Ms. 2142b (met toegevoegde brief van A. De Schrijver van 9 december 1971).

Frans Willems, die daarbij als jurylid voor het eerst opnieuw officieel erkend werd na zijn 'verbanning' naar Eeklo in januari 1831. De titel van het gedicht luidde: "*Zegeprael van 's lands onafhankelykheid: lotsbestemming des vaderlands*".

J.F.J. Heremans deelde in 1856 mee dat sommigen het Ledeganck "*als eene misdad*" hadden aangerekend dat hij de omwenteling van 1830 had verheerlijkt, doch Heremans merkte op dat die kritikasters later moesten toegeven dat de dichter "*zich hier zeer behendig uit den slag heeft weten te trekken*".³ Ledeganck behandelde in het dichtstuk de onafhankelijkheid inderdaad in meer algemene termen, zonder een al te directe referentie naar 1830. Met Frans Blicck uit Wervik, die de tweede plaats in de wedstrijd behaalde, correspondeerde Ledeganck van dan af vrij intensief tot 1846.⁴

Ondertussen was Ledeganck een zelfstudie gestart waarbij hij oude talen bestudeerde, met de bedoeling om aan de Gentse universiteit juridische studies te kunnen aanvatten. Op 10 augustus 1835 behaalde hij het diploma van doctor in de rechten. In oktober 1836 werd hij tot vrederechter benoemd in Zomergem, nadat hij dit ambt korte tijd had uitgeoefend in Kaprijke. In een brief van 24 oktober 1836 berichtte hij aan Blicck dat hij op dat moment in feite twee ambten had, vermits hij in Eeklo "*nog tot nader opzeggen het interim van den post van Arrondissements Commissaris*" bleef waarnemen. Op persoonlijk vlak deelde hij Blicck mee dat hij voorlopig niet aan "*eene gade*" kon denken, gezien de toestand van zijn vader, die "*met eenen voet in het graf staet*".

Nog op 12 februari 1838 schreef hij aan Blicck dat hij nog altijd moest "*over en wêerloopen*" tussen Eeklo en Zomergem, dat hij in het afgelopen jaar "*de duizende moeielykheden eener staetkundige kiezing*" had moeten doorstaan, en dat hij zich dan als jurylid aan de lectuur moest zetten van de antwoorden die op de prijsvraag ter regeling van de spelling waren binnengekomen (en waarvan Ledeganck alvast verklapte dat een groot aantal ervan "*medelyden verwekt*").⁵

Een eerste poëtisch hoogtepunt in Ledegancks oeuvre was ongetwijfeld de bundel *Bloemen myner Lente*, die in 1839 in Gent werd uitgegeven. Het is een bundeling van vroegere en van meer recente gedichten.

3. J.F.J. HEREMANS, *Gedichten van K.L. Ledeganck, met eene levensschets des dichters*, Gent, 1856, pp. XIV-XV.

4. TH. COOPMAN en V.A. DELA MONTAGNE (red.), *Brieven van Ledeganck aan Blicck*, in: *Nederlandsche Dicht- en Kunsthal*, jg. 17 (1894-1895), pp. 350-361 en pp. 372-388. We citeren uit die uitgave.

5. J.H. BORMANS schreef als rapporteur van de commissie een uitvoerig verslag. (Cf. zijn *Verslag over de verhandelingen ingekomen bij het staetsbestuur van België, ten gevolge der taelkundige prijsvraag* [...], Gent, 1841, VII-644 p.).

Al in oktober 1834 had Ledeganck het plan opgevat zijn gedichten uit te geven, maar zijn “*hoogverdienslyke kunstvriend*” Jan Frans Willems, aan wie hij dit plan had voorgelegd, had hem aangeraden “*de voorgenomene uitgave nog voor eenigen tyd uittstellen*”, zoals Ledeganck op 12 oktober 1834 schreef aan Frans Blicck. Vier bekroningen in dichtwedstrijden, waaronder die in de nationale wedstrijd van 21 juni 1834, waren blijkbaar nog niet voldoende voor een degelijke verzameling. Vier jaar later – op 28 december 1838 – zond Ledeganck het handschrift van zijn nieuw aangelegde verzameling gedichten aan Willems met de woorden: “*De twee stukjes op myn vaders dood was ik van zin te doen drukken, en naderhand ben ik te rade geworden dezelve met eenige andere in het licht te geven*”.⁶ De beide gedichten over de dood van zijn vader vormden derhalve de nucleus waarrond de bundel werd opgebouwd; ze waren meteen ook de meest doorvoelde gedichten uit de bundel. En het was om die dichtstukken bekend te maken dat Ledeganck de gehele bundel had samengesteld, getuige zijn eigen woorden in het voorwoord van zijn uitgave: hij had enkele van zijn “*Kunstvoortbrengselen*” uitgegeven “*omdat er zich onder dezelve twee bevinden (...) welke myn hart dierbaer zyn, en die het my zoet ware aen de vergetelheid te kunnen onttrekken*”. En op het einde van het voorwoord herhaalde hij: “*om hunnent wille alleen zien de overige het licht*”.

Er was volgens het woord vooraf nog een andere, meer algemene reden om een bundel Nederlandstalige poëzie uit te geven in het nog jonge België: de verdediging van onze taal, “*het grootste kenmerk onzer volks-zelfstandigheid*”, op een moment dat “*by een groot deel onzer landgenooten, tot zelfs het bestaen der moedertaal wordt betwist*”. Ledeganck had aanvankelijk gedacht een bundel vertalingen van gedichten van Lamartine, Byron en Schiller uit te geven. Het naast mekaar plaatsen van origineel en vertaling “*zoude tot vergelyking aenporren*” en zou “*de ongelukkige vooringenomenheid iegens onze schoone Moedertaal*” tegengaan. Hij heeft echter van dit voornemen moeten afzien, maar geeft in zijn bundel toch de vertaling van drie gedichten van Lamartine: “*De Wysheid*” (“*La Sagesse*”), “*Lofzang van het Kind by zyne ontwaking*” (“*Hymne de l’Enfant à son réveil*”) en “*De Kluisenaer*” (“*Le Solitaire*”). Die vertalingen zijn meestal goed gecomponeerd, niet al te letterlijk en getuigen van poëtische kracht; een staaltje uit de “*Lofzang van het Kind*”:

6. P. DE KEYSER, 6 brieven van K.L. Ledeganck aan J.F. Willems, in: *Cultureel Jaarboek voor de Provincie Oostvlaanderen 1947*, Gent, 1948, pp. 215-228. We citeren uit die uitgave.

*L'agneau broute le serpolet,
La chèvre s'attache au cytise,
La mouche au bord du vase puise
Les blanches gouttes de mon lait!*

(Lamartine, *Oeuvres poétiques* (Bibliothèque de la Pleiade), p. 315)

In vertaling:

*Het ooilam plukt de grasbeemd kael,
De geit herkaeuwt de klavertopjes,
En 't vliegjen zuigt de witte dropjes
Der melk, van 't boordjen myner schael!*
(*Bloemen*, p. 151)

De bundel *Bloemen myner Lente* begint met de vier prijsverzen die Ledeganck in verschillende wedstrijden had behaald, gevolgd door het langere dichtstuk “*Boudewyn van Constantinopel*” (opgedragen aan Jan Frans Willems), er zijn “romancen” en “mengeldichten”, maar het belangrijkste vers blijft toch “*Het graf myns vaders*”. In feite gaat het hier om twee gedichten: het ene opgedragen aan Frans Blicck en met als datum april 1836, het andere opgedragen aan Frans Rens en gedateerd op juni 1837. Ledegancks vader overleed op 7 november 1836. In het eerste gedicht (of zo men wil het eerste gedeelte van het gehele dichtstuk) schetste Ledeganck de vredige oude dag die zijn vader beleefde tot hij getroffen werd door een beroerte, waarvan hij slechts zeer gedeeltelijk herstelde:

*Dan, die vernielende angst, die stryd van dood en leven,
Was eindlyk minder wreed. Hy werd ons weêr gegeven,
Maer even als een wrak, geworpen op het strand,
Of een onkenlyk rif, gemerkt door Godes hand!
Met oogslag wild en woest, de spraek als afgesneden,
En wanorde in den geest en lamheid in de leden! –
Bywylen vraeg ik my of dees myn vader is:
Want een gansch vreemden aert vind ik soms by 't gemis
Van 't voorig zacht gemoed: 'k heb hem, als een' ontzinde,
Myn moeder dreigen zien die hy zoo teêr steeds minde,
En daedlyk, als een strael van rede hem bescheen
Zyn' toorn verkeeren zien in overluid geweën!*
(*Bloemen*, p. 30)

In het tweede gedicht tekent de dichter de laatste dagen en uren van zijn vader:

*Terwyl de zomer week, by 't vallen van de blaedren,
Had ik zyn krachtverval, zyn eind allengs zien naedren,
En uitgeput van wee, droeg reeds zyn oog den dood,
Wanneer de stroeve pligt een afzyn my gebood,
En van zyn sponde rukte, om hem, naer vier paer dagen,
Nog eenmael weêr te zien, en dan naer 't graf te dragen!
Ja, 'k zag nog eens hem weêr. Hy had den dood weêrstaen
Als om my 't laetst vaerwel te biên voor 't henegaen.
De stomheid week een wyl, die hem zoo lang bedroefde;
Hy had myn' naem genoemd, al vragend waer ik toefde.
Ik vond hem afgetobt, aen 's levens verste grens,
Welhaest een' reinen geest, doch nu nog lydend mensch.
(Bloemen, p. 35)*

Over de onmiddellijke receptie van de bundel: drie maanden na de publicatie, op 3 augustus 1839, beklagde Ledeganck er zich bij Blicck over dat nog geen enkele Belgische recensent het werk "*der critiek waerdig*" had geacht. In de loop van 1840 zou er dan wel een recensie verschijnen, met name in de pas opgerichte Antwerpse *Noordstar*. Of Ledeganck met die bespreking van de hand van P.F. Van Kerckhoven heel gelukkig was, valt te betwijfelen. De recensent had moeite met de uitspraak in Ledegancks voorwoord dat de letterkunde niets anders mocht zijn "*dan eene verpoozing van ernstiger bezigheden*" "*voor al die iegens Maetschappy en Gezin dadelijke pligten te vervullen heeft*". Van Kerckhoven herinnerde aan de hoge zending van de dichter, wiens plicht het was "*de verlichting aen zyne landgenoten medetedeelen*" en zijn broeders als een profeet voor te lichten.

Van Kerckhovens oordeel over de verschillende gedichten in de bundel getuigde ook al niet van laaiend enthousiasme. Wel loofde hij onder meer "*De weduwe en de wees*" en "*Het graf myns vaders*" getuigde volgens hem van een "*innig en diep gevoel*" en toonde een "*ware, grootsche en tegelyk eenvoudige afbeelding*". Maar in het laatste gedicht uit de bundel, "*Aen myne lier*", hoorde de recensent een paar valse noten klinken: er sprak een zekere verwaandheid uit, en bovendien verraadden de woorden, gericht aan zijn lier,

*Dat ik u neêrlegge en vergeet
Als een onnut sieraad,
Als iets dat aen de jongheid past,
Maer dat by later pligt en last,
Benadeelt en misstaet
(Bloemen, p. 154)*

alweer Ledegancks niet erg hoge dunk over de dichtkunst. En met een allusie op Ledegancks beroep van vrederechter meende Van Kerckhoven: “*De heer Ledeganck denkt zeker dat het eene grootere en edelere taek is boerenkrakeelen en geschillen te beoordeelen, dan zich aen de heilige kunst toetewyden?*”⁷

Op 10 mei 1839 overleed Ledegancks moeder.⁸ Als een tegenhanger van “*Het graf myns vaders*” schreef de dichter “*Het graf myner moeder*”, ook in twee delen. Het eerste stuk, “*Aen Virginie*”, is gedateerd “*Oogstmaend 1839*” en verscheen in de *Nederlandsche muzen-almanak* van 1841 (pp. 3-6); het andere, gedateerd “*Herfstmaend 1839*” en gericht “*Aen myne Broeders en Zusters*” werd opgenomen in het *Nederduitsch letterkundig jaerboekje* voor 1840 (pp. 38-41). Schrijver van de *Camera Obscura* Nicolaas Beets, die in 1840 redacteur van de *Muzen-almanak* werd, correspondeerde met Ledeganck over het eerste deel van het gedicht dat hij zonder meer “*een echt juweel*” noemde; hij suggereerde Ledeganck een wijziging vooraleer het gedicht op te nemen. Beets vond namelijk dat het volgende vers weinig zin had:

*Koom harp! En ween met my op de asch van myne moeder,
Koom strooyen my een handvol bloemen op haer graf!*

De harp kan immers geen bloemen strooien! Beets suggereerde een andere lezing: “*Een handvol droefgebloemt’ val neder op haer graf!*” of iets dergelijks. Ledeganck stemde toe. De uiteindelijke versie luidt: “*Koom, huldig met uw toon myn offer op haer graf!*”⁹

Dat Ledeganck het eerste deel van het gedicht aan zijn toekomstige echtgenote opdroeg (Ledeganck trouwde op 4 februari 1840 met Virginie De Hoon), ver-

7. P.F. VAN KERCKHOVEN, “Bloemen myner lente. Door C. Ledeganck”, in: *De Noordstar*, I, 1840, dl. 1, pp. 138-143.

8. Karel Lodewijk Ledeganck, *leven en werk*, p. 37.

9. Brief van Beets (geschreven op aankondiging van 17 mei 1840 i.v.m. de *Muzen-almanak*) en minuut van antwoord van Ledeganck in UB Gent, Hs. G11724.

klaarde hij in een brief aan Blicck van 23 november 1839: “*Ik dacht dat eene uitboezeming over hetgeen my dierbaerst was alleen moest behooren aen hetgeen my dierbaerst is*” (p. 360).

De slotverzen van het eerste gedeelte waarbij de dichter zich richtte tot zijn overleden moeder, luiden:

*Doch alles wat de ziel door klanken of vertoogen
Kan aendoen, brengt me een schijn, een zweem van uw gezicht.
De toonen eener harp, de geurige avondluchten,
De kleuren van 't gebloemt, de zilverglans der maen,
Het murmlend brongesuis, en philomele's zuchten,
't Doet alles my een stond aen uwe zyde gaen.
Maer ach! Een oogwenk slechts, en deze stond is henen,
En 'k stort weêr in my-zelv' als in een afgrond neêr.
Helaes! En my rest niets dan op uw graf te weenen,
Verlaten hier omlaeg, o Moeder! Tot wanneer?*

In 1840 verscheen Ledegancks *Het burgslot van Zomergem*. Het voorbericht is gedateerd “*Oogstmaend 1840*” en het gedicht van vijf zangen is opgedragen aan zijn schoonvader J.F. De Hoon.¹⁰ De dichter wilde “*eene proeve van tyd- en zedeschets in verband met de geschiedenis*” geven uit een tijd waarin er “*zoo vele ontzettende gebeurtenissen en openbare wanbedryven geboekt staen*”, zijnde het einde van de veertiende eeuw (*Voorberigt*, p. 17).

De begincène van het dichtstuk toont ons graaf Siegfried die meent in het gezelschap van zijn dochter Clara te zijn (in feite is het de vermomde ridder Koenraed!) in het slot Schouwburg; de oude graaf denkt met een zekere wellust terug aan de tijd dat hij de moeder van zijn Clara schaakte uit het kasteel van haar vader. Clara nu heeft haar vader verraden door haar kleren te bezorgen aan haar aanbieder Koenraed. Die overmeestert Siegfried en sluit hem op in de kerker van het slot.

Wanneer Koenraed en Clara in Gent zijn, laat hij haar in de waan dat hij in het slot te Zomergem het zegel van de vaderlijke goedkeuring voor het huwelijk heeft meegekregen, maar dat de graaf nu overleden is. Clara is bedroefd, maar niet voor lang, immers: “*Geen droefheid echter is hier eeuwig*” (p. 53). Dra wordt bruiloft gevierd en neemt het paar zijn intrek in het slot. Koenraed wordt opgeroepen om tegen de Fransen ten strijde te trekken, en sneuvelt in de slag van Roozebeke

10. CH. LEDEGANCK, *Het burgslot van Zomergem*, Gent, 1840, 81 p.

(1382). Wanneer Clara dit verneemt, en bovendien naar het lijk van haar vader in de kerker wordt gebracht,

*Vliegt als een schreeuw haer uit den mond,
En koud en dood stort ze op den grond* (p. 75).

De reacties op dit gedicht van Ledeganck waren niet onverdeeld gunstig. Wel positief was het oordeel van Nicolaas Beets, die in een brief van 12 november 1840 het gedicht “recht goed in den geest van den tyd, en recht goed in den geest der Romance” en “op vele plaatsen by uitstek schilderachtig” noemde, en slechts een paar verstechnische aanmerkingen maakte.¹¹

In recensies in twee nieuw opgerichte Vlaamse tijdschriften, *De Middelaer* en het *Kunst- en Letter-blad*, respectievelijk geredigeerd door J.B. David en F.A. Snellaert, vinden we een genuanceerd standpunt. David loofde de “oorspronkelykheid van denkbeelden, kieschheid van tael, zwierigheid van styl en eene gemakkelyke versificatie”, maar had ernstige bezwaren tegen de inhoud van het stuk. Hij vond “het onderwerp gelyk het verhandeld is, misselyk”: “Koenraed is een woestaerd, zyne vrouw eene ondankbare dochter, Siegfried zelf vertoont geen deugdzaam karakter”. Er was met andere woorden geen “nuttig doel” in het gedicht. In de ogen van David moest literatuur stichtend zijn. Hij vreesde dat de opkomende literatuur een verkeerde richting zou kunnen uitgaan. Tegelijk was hij ervan overtuigd dat Ledeganck uit die bedenkingen zijn voordeel zou halen.¹²

Snellaert was dezelfde mening toegedaan. In het *Kunst- en Letter-blad* loofde hij de versbouw en de poëtische inkleding van het gedicht, maar hij kon niet akkoord gaan met de manier waarop sommige karakters werden uitgebouwd: de oude Siegfried heeft een bedorven hart, Koenraed heeft hem overweldigd, en Clara is “een monster”. In Clara heeft de dichter een vrouw gestalte gegeven die haar vader verraadt, en hem “binnen drie dagen, zonder de minste bedenking, laet sterven en begraven”. Welnu, zei Snellaert, “gesteld dat er zulke monsters bestonden: het is des dichters taek niet in de realiteit te dalen”. De dichtkunst heeft een zedelijk-opvoedende waarde, en de dichter moet het lage en lelijke in de maatschappij niet uitbeelden.¹³

11. Brief in UB Gent, Hs. G11724.

12. J. D(AVID), “Het Burgslot van Zomergem”, in: *De Middelaer (...)*, I, 1840-41, pp. 73-76.

13. F.A. SNELLAERT, ‘Het Burgslot van Zomergem’, door C. Ledeganck, in: *Kunst- en Letter-blad*, I, 1840, pp. 93-95.

Onder meer uit een brief aan Blicck van 7 februari 1841 kennen we Ledegancks reactie op die recensies. Hij wees erop dat de eerste oplage van *Het burgslot* (500 ex.) “nog op verre na niet uitverkocht is”, en hij deelde mee dat hij “het *Burgslot*, om Clara’s wille, op welker karakter degelyke aenmerkingen vielen, gedeeltelyk omgewerkt, en een’ gansch nieuwen zang, het Klooster getyteld, daerin gevoegd” had. Hij verwees ook naar de positieve reacties uit Nederland. Blicck antwoordde op 11 februari dat de geringe verspreiding van het dichtstuk te wijten was aan het feit dat het niet op intekening was verschenen.¹⁴

In 1844 verscheen een tweede uitgave van *Het burgslot*.¹⁵ In het woord vooraf ging Ledeganck in op de recensies op de eerste uitgave, en hij verdedigde zich met de verwijzing naar het opdrachtsgedicht aan zijn schoonvader, waarin duidelijk zijn doelstelling te lezen was:

*“Ik heb de lier hervat, om wêer in eigen toonen
“De deugd te aenbidden en het misdryf fel te hoonen.
“Om, waer myn oog het spoor van goed of kwaed mogt zien,
“Myn hulde of smaed te biën.*

Toch heeft hij zijn gedicht gedeeltelijk herwerkt: Koenraed alleen is nu nog de verpersoonlijking van “het barsche geweld der middeleeuwen” (p. 11); de personages van Siegfried en Clara werden minder hatelijk gemaakt. Zo heeft Siegfried in de versie van 1844 zijn vrouw destijds niet hardhandig geschaakt, maar “gelost”:

*“Twintig jaer, sints ik haer loste
“Uit haers ouden vaders magt! (p. 33)*

En in tegenstelling tot de versie van 1840 blijkt Siegfried de dag na zijn “waegstuk” al vrede te hebben gesloten met de vader.

De belangrijkste omwerkingen lagen evenwel in de voorstelling van de figuur van Clara. Wanneer Koenraed haar op ‘t eind van de derde zang meedeelt dat haar vader (zogezegd) gestorven is, laste Ledeganck enkele extra strofen in: Koenraed constateert dat Clara verdwenen is en zweert haar terug te halen. Meteen was de nieuwe zang onder de titel *Het Klooster* ingeleid. Clara is naar het klooster gevluht om er te boeten; met een list, verkleed als biechtvader, kan Koenraed Clara uit het

14. Brief in UB Gent, Hs. G11724.

15. C. LEDEGANCK, *Het burgslot van Zomergem*, Antwerpen, 1844, 95 p. (*Nederduitsche kunstbibliotheek*, I, 2).

klooster weghalen. De laatste twee zangen komen dan weer overeen met de versie van 1840: er wordt bruiloft gevierd, Koenraed trekt ten strijde en sneuvelt; Clara ontdekt het lijk van haar vader en sterft.

De laatste twee zangen zijn duidelijk de beste van het dichtstuk. Ledeganck heeft bijvoorbeeld heel scherp de emoties op de bruiloftsday getekend: de wenende bruid en de huilende hond tussen de feestvreugde:

*Eindlyk valt nu de avond neder,
En het zilverlicht der maen
Lokt het jeugdig paer naer buiten,
In de digte lindelaen.
Diepe stilt' heerscht om hen henen,
En de bruid barst los in weenen:
"t Is of hier iets aekligs schuilt,"
Zegt zy, Koenraeds arm omvattend,
"Hoort gy hoe die hond wêer huilt?"
(1844, p. 79).*

Beeldend zijn de bewoordingen waarin op het einde van het stuk de knecht aan Clara de dood van de grijsaard in de kerker (= haar vader Siegfried) meedeelt:

*"De sneeuw van zyne lange haren
Lag in zyn sneeuwen baerd vereend,
"De keten rammelde om zyn lenden,
"En klonk als op een dor gebeent.
"k Heb nooit geleerd voor iets te vreezen,
"Maer 'k schrikte van zyn aeklig wezen;
"k Bragt daeglyks hem de kruik en 't brood,
"Maer 'k vond hem, ach, deez' morgen dood
(1844, p. 89).*

In de hiervoor vermelde brief van 7 februari 1841 deelde Ledeganck aan Blicck mee dat hij sinds begin november 1840 werkte aan een vertaling van het *Burgerlijk Wetboek*; en al op 15 maart kon hij melden dat hij klaar was met de vertaling, en dat hij de "uitleggingen" zou schrijven "terwyl men beproeft wat er van de inschryving worden kan, want het werk is te omslagtig om op eigen kost te worden uitgegeven". Blijkbaar was het *Wetboek* in afleveringen verschenen, want op 25 november 1841 schreef Ledeganck aan Blicck: "Nu de laetste aflevering myner vertaling des wetboeks het licht ziet, heb ik een compleet exemplaar ter uwer beschikking".

Het is duidelijk dat Ledeganck met deze vertaling van het *Wetboek* een belangrijke stap in de verdere ontvoogding van het Vlaamse volk wou zetten. Het was

overigens niet de eerste keer dat hij zich liet kennen als een verdediger van de Vlaamse zaak. Als provincieraadslid (sedert juli 1837) had hij het gewaagd in de vergadering van 17 juli 1840 Nederlands te spreken (cf. *“ik heb (de eerste misschien sedert vyftig jaren) in de raedvergadering van Vlaenderen Vlaemsch gesproken”* (brief aan Blicck van 20 juli 1840).

Zijn voorbeeld was onmiddellijk gevolgd door die andere letterkundige in de raad, Pieter Ecrevisse. Dat gebeurde tijdens een debat ter ondersteuning van de wens dat de provinciale en nationale overheden de volkstaal zouden gebruiken in hun contacten met de plaatselijke instellingen en met de burgers. De provincieraad keurde dat voorstel goed en maakte het over aan de regering, zoals de raad van Antwerpen een week eerder had gedaan. Dit waren de eerste resultaten van het “Vlaams petitionnement”, door ongeveer 13.000 ondertekenaars gesigeneerd in de eerste helft van 1840.¹⁶

Tot het poëtisch oeuvre van Ledeganck behoren nogal wat vertalingen (o.a. van gedichten van Lamartine, cf. supra). Een hoogtepunt in dit onderdeel van Ledegancks werk is ongetwijfeld zijn vertaling van Byrons *“The Prisoner of Chillon”*, als *“De gevangene van Chillon”* verschenen in *De Noordstar* van 1841.¹⁷

Byron schreef zijn gedicht na een bezoek aan het kasteel van Chillon (in de nabijheid van Montreux aan het meer van Genève) op 25 juni 1816. De *“prisoner”* van het gedicht is François Bonnavard (°1493), die Genève wenste te verdedigen tegen de Hertog van Savoie, en door die laatste van 1530 tot 1536 gevangen werd gezet in de kerker van het kasteel van Chillon.¹⁸ Ledeganck heeft de 389 verzen letterlijk, maar toch vloeiend en vlot nagevolgd. We citeren enkele regels uit de passus waar de gevangene tot aan het raam geklommen is en de omgeving overschouwt; origineel en vertaling luiden als volgt:

*I heard the torrents leap and gush
O'er channell'd rock and broken bush;
I saw the white-wall'd distant town,
And whiter sails go skimming down;
And then there was a little isle,*

16. G. LERNOUT, Het Vlaams petitionnement van 1840 en de reacties van de Belgische pers, in: L. WILS (ed.), *De houding van de politieke partijen tegenover de Vlaamse beweging in de 19de eeuw*, Heule, 1972, (Standen en Landen, LIX), pp. 35-37.

17. CH. LEDEGANCK, De gevangene van Chillon, in: *De Noordstar*, II, 1841, pp. 201-214.

18. LORD BYRON, *The Complete Poetical Works*. Ed. By JEROME J. MCGANN, Vol. IV, Oxford, 1986, pp. 4-16 en pp. 448-453.

*Which in my very face did smile,
 The only one in view;
 A small green isle, it seem'd no more,
 Scarce broader than my dungeon floor,
 But in it there were three tall trees,
 And o'er it blew the mountain breeze,
 And by it there were waters flowing,
 And on it there were young flowers growing,
 Of gentle breath and hue.*

*Ik hoorde 't gudsend stroomgeklots,
 Door boomstruik en gespleten rots.
 Van ver zag ik den stadswal glimmen,
 En zeilen glyden aen de kimmen.
 En digter lag een eiland, kleen,
 Dat my als toetelachen scheen,
 Het eenigst in gezicht.
 Een klein groen eiland; zoo my docht
 Niet breeder als myn smalle krocht.
 Drie groote boomen slechts er op,
 Den bergwind wiegende in hun top;
 En rondsom, blauwe waetren vloeyend,
 En vol van jonge bloemen, bloeyend
 Met lieve tint en licht.*

Op 25 november 1841 meldde Ledeganck aan Blicck dat hij zopas “eene nieuwe romance” had voltooid. “Zy is getyeld: de Krankzinnige en zal ongeveer 500 verzen bevatten. Waerschylyk zal ik ze nog dezen winter afzonderlyk uitgeven”.

In de loop van 1842 verscheen inderdaad Ledegancks *De Zinnelooze*.¹⁹ In het voorbericht antwoordde de auteur op de eis die David in de *Middelaer* formuleerde naar aanleiding van de bespreking van *Het burgslot van Zomergem*, namelijk dat ieder letterkundig voortbrengsel een “nuttig doel” moest hebben. Ledeganck verklaarde zich ten volle akkoord met deze stelling. Om alle mogelijke misverstan-

19. CH. LEDEGANCK, *De Zinnelooze*, Gent, Rotterdam, 1842, 68 p.

Het werk verscheen allicht na 12 april 1842, want in een schrijven van die datum aan Ledeganck verwondert J. De Laet van Antwerpen er zich over dat hij over “de Zinnelooze” de laatste tijd niets meer vernomen heeft. (Brief in UB Gent, Hs. G11724).

den met betrekking tot zijn nieuw werk weg te nemen, “*opdat men zich wegens de zedelyke strekking van het volgend gedicht niet vergisse*”, verklaarde hij klaar en duidelijk dat zijn bedoeling met het dichtstuk *De Zinnelooze* was “*een openbaer belang te wekken voor een slach van ongelukkigen aen wier gruwzaam lot, al te dikwyls miskend, er in onze tyden niet genoeg wordt gedacht*” (pp. 5-6). Onze maatschappij behandelt krankzinnigen immers slechter dan misdadigers, aldus Ledeganck. Het gedicht droeg hij op aan Jozef Guislain, befaamd geneesheer en hoogleraar in Gent, die speciale aandacht had voor de zorg voor geesteszieken.²⁰ Ledeganck wilde Guislain niet in eerste instantie prijzen omwille van zijn verdiensten op wetenschappelijk gebied:

*o Neen! 't is om den adel uwes harten;
't Is om dat schoon, dat liefdevol gemoed,
Dat U den mensch als broeder minnen doet,
Zoo haest hy wandelt in 't gebied der smarten,
Zoo haest zyn ziel van diepe wonden bloedt;
Dat U den onlust van 't gemeen doet tarten,
Om 't grootsch vernuft zelfs den ellendeling
Te wyden, voor wien 't licht der rede in smook verging.*
(p. 16)

Het gedicht in vijf afdelingen brengt in grote trekken de geschiedenis van een vrouw die haar kind verloor bij de geboorte, en, daardoor geestesziek geworden, in een gesticht was terechtgekomen; een zuster van liefde vertelt het verhaal. Het slotgedeelte eindigt met een oproep tot de gezaghebbers zich meer met het lot van de geesteszieken in te laten:

*En gy, o gelukkigen, grooten der aerde!
Die 't droevige noodlot van lydenden ziet,
Vergeet niet dat ook eene moeder hen baerde,
Vergeet toch de onschuldige zinloozen niet!
Vergunt hun een' wyk voor de guerheid des weders,
Vergunt hun wat zoets voor het haveloos lyf;
En zyt gy gestemd tot iets roerends en teders,
Gaet heen, en doorwandelt hun somber verblyf!*
(p. 68)

20. *Nationaal Biografisch Woordenboek*, dl. 1, kol. 580-582.

In de brieven van Ledeganck aan Blicck kunnen we de tanende gezondheidstoestand van de dichter volgen. Ledeganck leed immers aan een longziekte. Reeds op 7 februari 1841 alludeerde hij in een brief aan Blicck op zijn gezondheid, “*die van het ruwe jaergety wat geleden heeft*”. En op 25 november van hetzelfde jaar had hij het over zijn “*slepende ziekelykheid*”. Ledeganck was dan amper zesendertig jaar oud.

Begin 1842 bleek hij in behandeling te zijn geweest in een instituut in Geraardsbergen, maar op 14 februari schreef hij aan Blicck dat er niet veel beterschap was. Een jaar later, op 23 april 1843, sprak hij over zijn “*kwynende gezondheid*”.

Ondertussen was Ledeganck in de loop van 1842 provinciaal inspecteur voor het lager onderwijs geworden.

Maar ook als dichter bleef hij niet stilzitten. Zijn meesterstuk moest hij nog maken; het zou tevens zijn zwanenzang worden. In juli 1846 verscheen inderdaad *De drie zustersteden*, een gedicht dat onverbrekkelijk met de naam Ledeganck verbonden blijft.²¹ In drie machtige fresco’s penseelde de dichter er de drie Vlaamse steden Gent, Brugge en Antwerpen.

Het eerste deel, gericht aan de stad Gent, vangt aan met het bekende vers “*Gy zyt niet meer,/ Gelyk weleer,/ De trotsche wereldstad, die koningen deed beven*”. Ledeganck maande Gent aan zich haar groots verleden te herinneren, de eigen taal te eerbiedigen en zich niet te laten overrompelen door de Franse taal en zeden:

*Men zegt, gy mint
Gelyk een kind,
Wat Frankryks hoofdstad teelt van wufte grilligheden,
Van zingestreel en valsche pracht,
Van schynvermaek, en zwier en dragt,
Van wulpsche dartelheid en laf verwyfde zeden.
Men zegt gy draegt haer juk als een geliefd sieraed,
En deelt den schimplach zelfs waermeê ze uw landaert smaedt!*
(p. 12)

21. CH. LEDEGANCK, *De drie zustersteden, vaderlandsche trilogie*, Gent–Rotterdam, 1846, 38 p.

En wat verder de strofe met de beroemde beginregels:

*Geen ryker kroon
Dan eigen schoon!
De roos behoeft geen glans van blakende robynen;
De malsche wei, geen roozengaerd;
De blanke zwaen, geen pauwenstaert;
De fiere boschmonarch, geen bont van hermelynen!
En wat behoeft het schoon der maegd van Lei en Scheld?
Gewis geen vreemden tooi, die haer de leden knelt!*
(p. 14)

Ook Brugge mag zich bogen op een roemrijk verleden:

*Ja dan, dan werd gy hoog geroemd
En Vlaendrens puiksieraed genoemd:
Dan hieft gy in de westerwereld
Uw kloeke stedekroon, met majesteit ompereld,
Als ryksvorstin omhoog, en niet een handelstêe
In 't oude Euroop, die u geen zusterhulde dêe.*
(p. 23)

En wat is Brugge thans? Brugge is als een pas ontslapen maagd: schoon maar levenloos:

*O Thans, thans zyt gy waerd beschreid.
'k Herhael het in de bitterheid
Des herten: zonder zuchtend rouwen
Kan geen gevoelig zoon van Vlaendren u beschouwen,
Daer gy, van wat gy waert slechts schaduw zyt en spot.*
(p. 23)

Maar in de slotverzen klinkt de hoop door:

*Doch neen, by 't zien wat eens uw vroeger zonen waren,
Zal uw vernieuwd geslacht hun grootheid evenaren,
En zoeken eigen heil in eigen deugd en eer,
En leenen u een' glans die nimmer zal verzwinden.
Dan moge ons nakroost **Brugge** eens niet slechts schoon hervinden,
Maer schoon en levend als weleer!*
(p. 26)

In het derde deel roept de dichter Antwerpens groots verleden in krijgs- en andere kunsten op; maar in tegenstelling tot Gent en Brugge had de Scheldestad volgens Ledeganck niet geleden “*van 't verderf der tyden*”:

*o Neen, gy bleeft die schoone
Die frissche telg van 't Noord,
Nog fier op haer geboort'.
Gy siert nog steeds de kruin met uw driedubble kroone
Van kloekheid, rykdom en van kunst.
Te trotsch voor gift van vreemde gunst,
Weet gy uw schatten steeds uit eigen grond te delven,
En zoekt de bron van heil nog immer in u zelven.
Uw grootsche kunstenroem, die luister uwes naems,
Uw zeden en uw tael zyn steeds nog louter vlaemsch!*
(p. 35)

Vrijwel onmiddellijk na de publicatie van *De drie zustersteden* – op 2 augustus – verscheen in het Gentse tijdschrift *De Eendragt* een lovende bespreking, die als volgt aanvangt: “*Een nieuw gedicht van den heer Ledeganck aenkondigen is tevens zeggen dat de nederduitsche letterkunde met een meesterstuk is verrykt geworden. En inderdaed de vaderlandsche trilogie levert ons daervan weder het bewys. De heer L. behoort onder die dichters van België, die het best weten welke snaer zy moeten aenraken om het hert hunner lezers van medegevoel te doen trillen*”.²² En ook vanuit Nederland waren er lofbetuigingen; zo was er de Haagse dichter S.J. van den Bergh, die op 12 november 1846 Ledeganck verzekerde zijn “*heerlyke trilogie*” “*met uitstekend genot gelezen*” te hebben; hij meende als dichter Ledeganck goed te kunnen beoordelen: een dichter was volgens hem immers het best geplaatst om “*poetische voortbrengselen*” op hun waarde te schatten, “*trots de tegenovergestelde meening van het heirleger van recensenten, die tegenwoordig voorttellen als konijnen*”, aldus S.J. van den Bergh.²³

22. CH. LEDEGANCK, *De drie zustersteden*, *Vaderlandsche Trilogie*, in: *De Eendragt*, I, 2 augustus 1846, nr. 5; ook: *Karel Lodewijk Ledeganck; leven en werk*, pp. 49-50.

23. Samuel Johannes van den Bergh (1814-1868); *Nieuw Nederlandsch Biographisch Woordenboek*, III, kol. 97-98. De brief berust in de UB Gent, Hs. G11724.

Kort vóór zijn overlijden zou Ledeganck nog op de politieke actualiteit inspelen in een gedicht dat hij niet meer heeft kunnen voltooien. Volksvertegenwoordiger J.-D. Sigart uit Henegouwen had namelijk op 12 december 1846 in de Kamer de boude vraag gesteld of het Vlaamse ras inferieur zou zijn, vraag die hij wel negatief beantwoordde.²⁴ F.A. Snellaert reageerde in een artikel in het *Belgisch Museum*,²⁵ Ledeganck schreef het onvoltooid gebleven “*De Vlaming heeft geen taal*”.

De borstkwaal waaraan hij al jaren leed zou de dichter fataal worden. Nog op 15 maart 1847 schreef Snellaert in zijn hoedanigheid van geneesheer Ledeganck absolute rust voor,²⁶ maar enkele dagen later, op 19 maart, overleed de dichter van *De drie zustersteden*. Hij was amper eenenveertig jaar oud. Hij werd begraven op het Campo Santo in Sint-Amandsberg, waar ook andere Vlaamse vooraanstanden zoals Willems en Snellaert hun laatste rustplaats kregen.

MARCEL DE SMEDT,
PASTOOR DERGENTSTRAAT 5, B-3200 GELRODE

24. “*La race flamande serait-elle d’une nature inférieure comme les races africaine et américaine? J’ai hâte de dire que non. (...) Son malheur est d’être isolée par sa langue, (...)*”. *Annales parlementaires de Belgique*. Session législative de 1846-1847. Chambre des représentants. Séance du 12 décembre, p. 279.

25. F.A. Snellaert, “Wael en Vlaming”, in: *Belgisch Museum* (1846), pp. 345-363.

26. Het certificaat in UB Gent, Hs. II L24.